

Dutch directness?

Het gebruik van verzoekstrategieën in het Engels door Nederlandse leerders van het Engels

Berna Hendriks

In deze bijdrage worden de resultaten besproken van een onderzoek naar het gebruik van verzoekstrategieën in het Engels door Nederlandse leerders van het Engels, moedertaalsprekers Engels en verzoekstrategieën in het Nederlands door moedertaalsprekers Nederlands. Een centrale vraag in dit onderzoek was in hoeverre verzoekformuleringen van de leerders verschillen en overeenkomen met de verzoekformuleringen van moedertaalsprekers van het Nederlands en moedertaalsprekers van het Engels. In een experimentele setting kregen respondenten situaties aangeboden waarin ze verzoeken moesten produceren. Uit de resultaten blijkt dat de drie groepen respondenten (moedertaalsprekers Nederlands, moedertaalsprekers Engels en Nederlandse leerders van het Engels) nauwelijks van elkaar verschilden in het gebruik van verzoekstrategieën, maar dat er wel verschillen waren in de manier waarop verzoeken verzacht werden met behulp van verzoekmarkeringen.

1 Inleiding

Wie een willekeurig Engelstalig boek openslaat over omgaan en communiceren met Nederlanders zal passages tegenkomen waarin op anekdotische wijze verslag wordt gedaan van de ervaringen van in Nederland wonende Engelstalige buitenlanders met wat vaak 'Dutch directness' wordt genoemd (Pappenheim & Maharaj, 1997; White, Boucke, & Fried, 1995). De volgende passage komt uit een publicatie getiteld *Dealing with the Dutch*:

Many people are quite impressed with the Dutch ability to speak English, but native speakers of English should realise that Dutch English is seldom 100% perfect ... Linguistic misunderstandings may easily strengthen the native English speaker's impression that the Dutch are blunt or arrogant. (Vossestein, 2001, p. 68)

Nederlanders lijken, ondanks hun goede taalvaardigheid in het Engels, vaak onbedoeld te direct over te komen op hun Engelse gesprekspartners. De passage illustreert wat door onderzoekers op het gebied van de *interlanguage pragmatics* (ILP) ook wel aangeduid wordt als *pragmatic failure* en beschouwd wordt als een belangrijke bron van crossculturele communicatie, omdat "... *pragmatic failure reflects badly on [the non-native speaker] as a person*" (Thomas, 1983, p. 97). Een leerder van een vreemde taal die zich (onbedoeld) niet houdt aan de regels van het taalgebruik in de doeltaal zal daar snel als persoon op aangekeken worden, terwijl dat bij het maken van grammaticale fouten niet het geval is.

Het besef dat *pragmatic failure* een belangrijke belemmering kan vormen voor succesvolle crossculturele communicatie heeft geleid tot een toenemende belangstelling voor onderzoek naar de ontwikkeling van pragmatische competentie door leerders van een vreemde of tweede taal. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor onderzoek naar het vermogen van leerders om talige beleefdheid te gebruiken bij het verrichten van taalhandelingen zoals verzoeken, verontschuldigen of afwijzingen (Blum-Kulka, House, & Kasper, 1989; Gass & Neu, 1996; Huls, 1991; Kasper & Blum-Kulka, 1993). Onderzoek naar de manier waarop leerders van een vreemde taal verzoeken formuleren heeft zich vooral bezig gehouden met de manier waarop leerders verzoekstrategieën variëren, en in mindere mate met de manier waarop leerders gebruik maken van lexicale of syntactische middelen om hun verzoeken te verzachten (verzoekmarkeringen) (maar zie: Faerch & Kasper, 1989; House & Kasper, 1987; Trosborg, 1995; Van der Wijst, 1996).

Het doel van het onderzoek waarover in deze bijdrage wordt gerapporteerd was om meer inzicht te verkrijgen in het gebruik van verzoekstrategieën en verzoekmarkeringen door Nederlandse leerders van het Engels. In deze bijdrage zal voornamelijk worden ingegaan op de vraag in hoeverre strategieën en markeringen die leerders gebruiken bij het formuleren van Engelse verzoeken overeenkomsten en verschillen vertonen met strategieën en markeringen zoals die door moedertaalsprekers Engels in het Engels, en moedertaalsprekers Nederlands in het Nederlands gebruikt worden bij het formuleren van verzoeken.

2 Theoretische achtergrond

Binnen het onderzoek naar de manier waarop leerders van een vreemde taal taalhandelingen verrichten, is een belangrijke rol weggelegd voor de analyse van indirect en beleefd taalgebruik. De vraag die hierbij onmiddellijk rijst, is wat precies verstaan wordt onder indirectheid en beleefdheid in relatie tot taal. In dit onderzoek is ervoor gekozen om wat betreft de analyse van de verzoeken aan te sluiten bij de interpretatie van indirectheid en beleefdheid zoals af te leiden uit de taalhandelingstheorie van Searle (1969, 1975, 1976) en de beleefdheidstheorieën van Brown & Levinson (1987) en Leech (1983).

Toegepast op de analyse van de verzoeken die in dit onderzoek verzameld zijn, betekent dit dat verzoeken beschouwd worden als 'gezichtsbedreigende' taalhandelingen (Brown & Levinson, 1987). Bij het doen van een gezichtsbedreigende taalhandeling kunnen sprekers hun toevlucht nemen tot allerlei 'gezichtsbeschermende' maatregelen, die tot doel hebben de 'gezichtsbedreiging' voor de aangesprokene tot een minimum te beperken. Zo kan een spreker bij het formuleren van een verzoek een keuze maken uit verschillende verzoekstrategieën, variërend in directheid, en er bijvoorbeeld voor kiezen om het verzoek te verzachten met verzoekmarkeringen, of te omkleden met redenen of verklaringen.

Uit crosscultureel onderzoek is gebleken dat de manieren om een verzoek te formuleren in verschillende talen sterk overeenkomen, maar dat wat een gepaste manier is om een verzoek te formuleren sterk uiteen kan lopen (Blum-Kulka, 1989; Blum-Kulka et al., 1989; Kasper, 1989). Voor het formuleren van verzoeken zijn sprekers aangewezen op een beperkt aantal verzoekstrategieën, die geordend kunnen worden op een schaal van toenemende indirectheid. Indirectheid wordt hierbij geïnterpreteerd als het geheel van 'tactvolle' opties die een spreker in een verzoek inbouwt om de aangespro-

kene een kans te geven onder het verzoek uit te komen en die de lengte bepalen van het inferentiële pad, het aantal stappen dat nodig is om van de letterlijke betekenis van een uiting te komen tot de bedoelde betekenis (Leech, 1983).

De taxonomie van verzoekstrategieën (tabel 1) die in het onderzoek gebruikt is, komt in belangrijke mate overeen met indelingen zoals die in eerdere studies gebruikt zijn (Blum-Kulka et al., 1989; Trosborg, 1995), hoewel de daarin voorgestelde categorieën op een aantal punten zijn aangepast (voor details zie: Hendriks, 2002; Le Pair, 1997).

Tabel 1 Verzoekstrategieën in oplopende mate van indirectheid

strategie	voorbeeld
direct	
1 imperatief	Ruim die rommel op
2 performatief werkwoord	Ik vraag je die rommel op te ruimen
3 statement van verplichting	Je moet die rommel opruimen
4 statement van wil of wens	Ik wil dat je die rommel opruimt
5 suggestie	Waarom ruim je die rommel niet op
conventioneel indirect	
6 refereren aan precondities	
a. non-obviousness	Ruim je die rommel op?
b. bereidheid	Wil je die rommel opruimen?
c. mogelijkheid	Kun je die rommel opruimen?
niet-conventioneel indirect	
7 hint	Ik ben ontzettend moe ...

Los van de keuze voor een bepaalde strategie die de kern van het verzoek vormt, kan een spreker ervoor kiezen de ‘belasting’ van een verzoek voor de aangesprokene te verminderen met behulp van externe en interne verzoekmarkeringen (tabel 2). Onder externe markeringen wordt verstaan alles wat zich in de verzoekuiting buiten de kern van het verzoek bevindt, zoals verklaringen en redenen voor een verzoek. Onder interne markeringen wordt verstaan alle syntactische en lexicale markeringen die een spreker binnen de kern van het verzoek zelf gebruikt. Zo kan een spreker ervoor kiezen om de moeite die het kost om aan een verzoek te voldoen ogenschijnlijk te verkleinen door het gebruik van een *downtoner*, zoals het Nederlandse ‘eventjes’, in een verzoek als ‘Kun je me eventjes helpen?’. Een overzicht van markeringen die in de meeste studies onderscheiden worden, is te vinden in tabel 2.

Crosscultureel onderzoek heeft laten zien dat leerders van een vreemde taal weliswaar in staat zijn om met behulp van beleefdheidsmarkeringen hun verzoeken te verzachten, maar heeft tevens aangetoond dat er zowel kwantitatieve als kwalitatieve verschillen zijn in het gebruik van markeringen tussen leerders van een taal en moedertaalsprekers. Leerders gebruiken vaak minder markeringen dan moedertaalsprekers en maken ook minder gebruik van verschillende soorten markeringen (Trosborg, 1995). Andere studies laten zien dat leerders soms juist overvloedig gebruik maken van bepaalde soorten markeringen, zoals externe markeringen of beleefdheidsmarkeerders (Edmonson & House, 1991; Faerch & Kasper, 1989; House & Kasper, 1987).

Het uitgangspunt voor deze bijdrage werd gevormd door de vraag welke verschillen en overeenkomsten er zijn in het gebruik van verzoekstrategieën (tabel 1) en verzoekmarkeringen (tabel 2) door Nederlandse leerders van het Engels en moedertaalsprekers Engels bij het formuleren van verzoeken in het Engels en moedertaalsprekers Nederlands bij het formuleren van verzoeken in het Nederlands.

Tabel 2 Overzicht interne en externe markeringen

Syntactisch	Lexicaal	Extern
- interrogative	- beleefdheidsmarkeerder	- preparator
'Mag ik je vragen om ...'	'please', 'alsjeblieft'	'Mag ik je iets vragen?'
- tag question	- downtoner	- getting precommitment
'Help me, <u>will you</u> ?'	'misschien', 'maybe'	'Mag ik je om een gunst vragen?'
- negation	- understater	- grounder
'Je kunt me <u>niet</u> helpen?'	'eventjes', 'just'	'..., want ik ben moe.'
- aspect	- subjectivizer	- disarmer
'I am <u>wondering if</u> ...'	'Ik hoopte dat ...'	'Het is misschien brutaal ...'
- tense	- consultative device	- reward
I <u>was</u> wondering ...'	'weet je of ...'	'Ik doe het morgen'
- past tense modal		- expressions of gratitude
' <u>Zou</u> je me <u>kunnen</u> helpen?'		'Bedankt alvast'
- embedding		- cost minimizer
'..., of je me zou kunnen ...'		'Een half uurtje maar'

3 Methode

3.1 Ontwerp

Binnen het onderzoek is gekozen voor twee onderzoeksinstrumenten: een mondelinge productietaak (de zogenaamde 'Discourse Completion Task' (DCT)) en een beoordelingstaak. Het gemeenschappelijke element in beide onderzoekstaken bestond uit een set van 12 situatiebeschrijvingen die van elkaar verschilden op drie situationele factoren: de machtsafstand tussen spreker en aangesprokene (M), de sociale afstand tussen spreker en aangesprokene (S) en de context van het verzoek (C). De mogelijke waarden van deze factoren waren:

- M: M1 hoorder heeft autoriteit over de spreker
- M2 spreker en hoorder zijn statusgelijken
- M3 de spreker heeft autoriteit over de hoorder
- S: S1 lage sociale afstand; spreker en hoorder kennen elkaar (redelijk) goed, hun relatie kan redelijk vriendschappelijk genoemd worden.
- S2 hoge sociale afstand; spreker en hoorder kennen elkaar niet; ze hebben elkaar nooit eerder ontmoet voorafgaande aan het verzoek
- C: C1 alledaagse context
- C2 zakelijke context

Door deze factoren systematisch te variëren ontstond een set van 12 combinaties; voor iedere MSC-combinatie werden 2 situaties ontwikkeld. Deze 24 verzoeksituaties vormden de basis voor de productietaak en de beoordelingstaak. In de productietaak kregen de respondenten situatiebeschrijvingen voorgelegd en werd hun gevraagd mondelinge verzoeken te produceren. In de beoordelingstaak kregen de respondenten dezelfde situaties voorgelegd en werd hun gevraagd om op beoordelingsschalen een oordeel te geven over de situationele factoren.

3.2 Materiaal

Binnen het onderzoek is gekozen voor een aangepaste versie van een DCT zoals die in eerder crossculturele studies gebruikt is (vb. Blum-Kulka et al., 1989). Anders dan in eerder onderzoek is binnen deze studie gekozen voor een DCT waarbij respondenten

mondelinge (i.p.v. schriftelijke) verzoeken moesten produceren. Met deze mondelinge versie is tegemoet gekomen aan een aantal bezwaren die in andere studies zijn geopperd tegen het gebruik van de DCT als dataverzamelmethode (Cohen, 1996; Rintell & Mitchell, 1989; Rose & Ono, 1995).

De productietaak zoals die door respondenten uitgevoerd werd, bestond uit 20 items. Voor 12 van deze items werden respondenten geacht verzoeken te produceren. Voor de overige 8 items moesten respondenten andere taalhandelingen dan verzoeken formuleren (verontschuldigen of afwijzingen). Deze extra items waren toegevoegd om te zorgen dat respondenten minder geneigd zouden zijn om op de ‘automatische piloot’ verzoeken te produceren. Een voorbeeld van een dct-item is het volgende:

1. De PR-afdeling

Je bent student en loopt stage bij een bedrijf. Je hebt de afgelopen zes maanden op de PR-afdeling gewerkt. Als onderdeel van je stageopdracht heb je een verslag moeten schrijven over je werkervaringen. Dit verslag moet morgen ingeleverd worden bij je stagebegeleider op de universiteit. Peter Hendriks, het hoofd van de PR-afdeling en tevens je begeleider binnen het bedrijf, zal het verslag moeten lezen en goedkeuren vóór je het in kunt leveren. Als hij het verslag vanavond nog zou lezen, zou je het morgenochtend in kunnen leveren. Peter Hendriks, je begeleider, komt net je kantoor binnen. Wat zeg je tegen je begeleider?

Van alle situaties werden Engelse en Nederlandse versies ontwikkeld. De Engelse versie werd gebruikt voor afname bij de leerders Engels en de moedertaalsprekers Engels. De Nederlandse versie werd gebruikt voor afname in de groep moedertaalsprekers Nederlands. Reacties van respondenten werden opgenomen op audiocassette.

3.3 Respondenten

Aan het onderzoek namen drie groepen respondenten deel:

- 59 moedertaalsprekers Engels, waarvan 35 middelbare scholieren (ME1) en 24 universitaire studenten (ME2);
- 101 Nederlandse leerders Engels, waarvan 55 middelbare scholieren (LE1) en 46 universitaire studenten (LE2).
- 112 moedertaalsprekers Nederlands, waarvan 49 middelbare scholieren (MN1) en 63 universitaire studenten (MN2).

4 Resultaten

Uit de resultaten van de situatiebeoordelingstaak in het onderzoek bleek dat er geen grote verschillen bestonden in de manier waarop respondenten de verschillende situaties beoordeelden. De factoren machtsafstand, sociale afstand en context werden door respondenten beoordeeld volgens de indeling in situatietypen zoals in het onderzoeksdesign was geoperationaliseerd. Uit de analyse van de productietaak bleek dat er een zwakke samenhang was tussen de verschillende designfactoren en de keuze voor verzoekformuleringen voor alle groepen respondenten (alle Cramer's $V < .3$). In deze bijdrage zal daarom vooral worden ingegaan op de resultaten van de productietaak, waarbij de invloed van de designfactoren achterwege zal worden gelaten (voor verdere details zie: Hendriks, 2002).

4.1 Verzoekstrategieën

Het algemene beeld dat uit de resultaten van de productietaak naar voren komt, is dat moedertaalsprekers Engels, moedertaalsprekers Nederlands en leeders van het Engels in belangrijke mate gebruik maakten van hetzelfde type verzoekstrategieën (tabel 3). Alle respondenten vertoonden een duidelijke voorkeur voor het gebruik van conventionele indirectheid bij het formuleren van verzoeken, waarbij de spreker refereert aan een van de geslaagdheidsvoorwaarden voor verzoeken, de non-obviousness conditie (6a), de bereidheidsconditie (6b), of de mogelijksconditie (6c).

Tabel 3 Frequenties verzoekstrategieën geproduceerd door moedertaalsprekers Engels (ME1 & ME2), leeders Engels (LE1 & LE2) en moedertaalsprekers Nederlands (MN1 & MN2)

Strategie	ME1 (N=35) (n=405) %	ME2 (N=24) (n=269) %	LE1 (N=55) (n=622) %	LE2 (N=46) (n=525) %	MN1 (N=49) (n=550) %	MN2 (N=63) (n=689) %	totaal (N=272) (n=3060) %
<i>Direct</i>							
1 imperatief	1.0	1.9	1.6	0.6	0.7	0.1	0.9
2 performatief	0.7	2.6	1.6	-	0.7	0.3	0.8
3 verplichting	0.2	0.4	1.6	-	0.9	0.3	0.6
4 wil/wens	3.5	4.1	5.9	5.3	3.3	2.6	4.1
5 suggestie	0.2	1.1	2.4	2.9	2.5	2.3	2.1
<i>Conventioneel indirect</i>							
6a non-obviousness	6.7	3.0	11.1	5.3	0.4	0.7	4.5
6b bereidheid	25.2	30.1	21.5	22.1	43.1	40.6	31.0
6c mogelijkheid	62.5	56.1	53.9	62.9	47.8	51.7	55.2
<i>Niet-conventioneel indirect</i>							
7 hint	-	0.7	0.3	1.0	0.5	1.5	0.7

Chi-kwadraat analyses lieten zien dat er kleine verschillen waren tussen de groepen respondenten wat betreft het gebruik van de verschillende categorieën verzoekstrategieën ($\chi^2(6, N = 3038) = 187.95; p < .001$, Cramer's $V = .25$).¹ De moedertaalsprekers Nederlands gebruikten relatief veel strategieën waarbij de spreker refereert aan de bereidheid van de aangesprokene om aan het verzoek te voldoen ('Wil je me helpen?'). De moedertaalsprekers Engels gebruikten verhoudingsgewijs veel verzoekstrategieën waarbij aan de mogelijksconditie werd gerefereerd ('Can you help me?'). Hoewel ook de leeders Engels bij voorkeur strategieën gebruikten waarbij aan de mogelijksconditie gerefereerd werd, formuleerden zij hun verzoeken iets vaker dan de andere respondenten met behulp van directe strategieën of strategieën waarbij gerefereerd wordt aan de *non-obviousness* conditie ('Will you help me?').

In zowel het Nederlands als het Engels nemen sprekers bij voorkeur hun toevlucht tot conventioneel indirecte strategieën (door middel van het refereren aan precondities voor verzoeken) bij het formuleren van verzoeken. Als we kijken naar de subcategorieën dan lijkt er in het Engels een sterke voorkeur te bestaan voor strategieën waarbij de spreker refereert aan de mogelijkheid van de aangesprokene om aan een

verzoek te voldoen. In het Nederlands wordt, vaker dan in het Engels, gekozen voor verzoekstrategieën waarbij de spreker refereert aan de bereidheid van de aangesprokene om aan het verzoek te voldoen. De leerders Engels lijken hun verzoekstrategieën te variëren op dezelfde manier als de moedertaalsprekers Engels en lijken ook een voorkeur te hebben voor verzoekformuleringen waarbij gerefereerd wordt aan de mogelijksconditie. Nederlandse leerders van het Engels, althans redelijk gevorderde leerders, lijken dus niet uitermate ‘direct’ te zijn in hun Engelse verzoeken en kunnen wat betreft de keuze van verzoekstrategieën niet als ‘Dutch direct’ worden gekarakteriseerd. De vraag rijst nu of er misschien op een gedetailleerder niveau verschillen zijn die zouden kunnen verklaren waarom Nederlanders direct en onbeleefd overkomen op hun Engelse gesprekspartners.

4.2 Verzoekmarkeringen

In de analyse van de verzoekuitingen werden, zoals eerder vermeld, drie typen markeringen onderscheiden: externe, syntactische en lexicale markeringen (tabel 2). De eerste vraag was of er kwantitatieve verschillen waren in de manier waarop verzoeken verzacht werden met behulp van markeringen.

Wanneer we allereerst kijken naar het gemiddeld gebruik van markeringen, dan blijkt dat respondenten gemiddeld vier tot vijf markeringen per verzoek gebruikten. De moedertaalsprekers Engels gebruikten gemiddeld iets meer markeringen dan de moedertaalsprekers Nederlands en de leerders Engels (tabel 4).

Tabel 4 Syntactische, lexicale en externe verzoekmodificatie voor de drie groepen respondenten; gemiddeldes (en standaarddeviaties) per verzoek

markering	ME		LE		MN		totaal	
syntactisch	2.06	(0.88)	1.07	(0.67)	0.95	(0.42)	1.23	(0.77)
lexicaal	0.97	(0.40)	0.62	(0.32)	0.96	(0.31)	.84	(0.37)
extern	1.95	(0.86)	1.99	(0.67)	1.90	(0.62)	1.94	(0.70)
Totaal	4.98	(1.61)	3.68	(1.23)	3.81	(1.00)	4.01	(1.34)

Een repeated measures analyse liet zien dat de drie groepen respondenten significant van elkaar verschilden in het gebruik van syntactische markeringen ($F(2, 269) = 64.14$; $p < .001$).² Uit een post hoc analyse (Bonferroni) bleek dat alleen het verschil tussen de moedertaalsprekers Engels en de andere twee groepen significant was (beide p 's $< .001$). De moedertaalsprekers Engels gebruikten gemiddeld rond de twee syntactische markeringen in hun verzoeken, terwijl de moedertaalsprekers Nederlands en de leerders Engels zich beperkten tot gemiddeld één syntactische markering per verzoek. Kortom, de leerders gebruikten gemiddeld minder syntactische middelen om hun Engelse verzoeken te verzachten dan de moedertaalsprekers Engels.

Een repeated measures analyse liet zien dat de drie groepen respondenten significant van elkaar verschilden in het gebruik van lexicale markeringen ($F(2, 269) = 33.53$; $p < .001$). Een post hoc analyse (Bonferroni) liet zien dat de leerders Engels significant minder lexicale markeringen gebruikten dan de moedertaalsprekers Engels en de moedertaalsprekers Nederlands (beide p 's $< .001$). De moedertaalsprekers Engels verschilden niet significant van de moedertaalsprekers Nederlands in het gebruik van lexicale markeringen ($p > .05$).

Ten slotte bleek dat alle respondenten in dezelfde mate gebruik maakten van externe markeringen bij het formuleren van verzoeken. Gemiddeld gebruikten respondenten twee externe markeringen per verzoekuiting. Verschillen tussen groepen respondenten waren niet significant (alle p 's > .05).

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat er kwantitatieve verschillen zijn in de manier waarop respondenten hun verzoeken met behulp van verzoekmarkeringen probeerden te verzachten. De moedertaalsprekers Engelse gebruikten meer interne markeringen, vooral meer syntactische markeringen, dan de moedertaalsprekers Nederlands en de leerders Engels. Wanneer we kijken naar de manier waarop leerders Engels hun verzoeken verzachtten, dan blijkt dat ze zowel minder syntactische als minder lexicale middelen gebruikten dan de andere respondenten. Dit impliceert dat de leerders, in kwantitatief opzicht althans, hun Engelse verzoeken minder verzachtten dan de moedertaalsprekers Engels en dat hun verzoeken dus als minder beleefd zouden kunnen worden gepercipieerd.

Soorten markeringen

De volgende vraag die rijst, is in hoeverre de drie groepen respondenten gebruik maakten van dezelfde linguïstische middelen om hun verzoeken te modificeren. Met andere woorden, of er kwalitatieve verschillen zijn in de manier waarop respondenten hun verzoeken verzachtten.

Uit de analyse van de syntactische markeringen (tabel 5) bleek dat alle respondenten veelvuldig gebruik maakten van *past tense modals* (74.2%) om verzoeken te verzachten. Door het gebruik van een *past tense modal* geeft de spreker de hoorder als het ware een extra mogelijkheid om aan een verzoek te ontkomen, door het verzoek als een voorwaarde te presenteren (Could you...?).

Tabel 5 Frequentieverdeling syntactische markeringen; percentages van totaal aantal gebruikte markeringen voor alle groepen respondenten

Markering	ME (N=865)	LE (N=982)	MN (N=1033)	Totaal (N=2880)	
1 interrogative	0.1	0.2	0.3	0.2	
2 tag question	4.6	0.6	-	1.6	
3 negation	6.8	0.5	0.7	2.4	
4 aspect	6.1	3.8	-	3.1	
5 tense	8.9	5.3	3.6	5.8	
6 past tense modal		58.6	77.2	84.6	74.2
7 interrogative clause	8.9	6.5	6.5	7.3	
8 conditional clause		5.9	5.9	4.6	5.4
	100.0	100.0	100.0	100.0	

Wat verder opvalt, is dat vooral de Nederlandse moedertaalsprekers (84,6%) en de leerders Engels (77,2%) veelvuldig gebruik maakten van *past tense modals* bij het formuleren van verzoeken. Bij de moedertaalsprekers Engels was dit iets minder, hoewel *past tense modals* ook in deze groep veel voorkwamen (58,6%). Voorbeelden van typische Nederlandse en Engelse verzoeken zijn:

Zou je me willen helpen met m'n huiswerk?
 Could you help me with my homework?

De moedertaalsprekers Engels, maar niet de leerders Engels, maakten veel gebruik van markeringen als *negation*, *aspect* en *tag question*. Met name deze drie categorieën

kunnen beschouwd worden als typisch Engelse verzoekmarkeringen, zoals bijvoorbeeld in de volgende verzoeken:

You couldn't help me, could you?

I was wondering if you could help me?

Met name *negation* (vaak in combinatie met een *tag question*) is in het Engels een veelgebruikte manier om verzoeken af te zwakken. Door het gebruik van een ontkenning neemt de spreker een pessimistische houding aan ten opzichte van inwilliging van het verzoek en geeft zo de hoorder de mogelijkheid om zonder al teveel gezichtsverlies niet aan het verzoek te voldoen. De leeders Engels maakten minder gebruik van dit type markeringen, maar gebruikten, als een soort standaard verzoekmarkering, bijna uitsluitend *past tense modals* om hun verzoeken te verzachten.

Een zelfde beeld komt naar voren uit het overzicht van de verschillende soorten lexicale markeringen die door respondenten gebruikt werden (tabel 6). Ook hier blijkt dat de moedertaalsprekers Engels en Nederlands gebruik maakten van meer verschillende soorten lexicale markeringen dan de leeders Engels. De leeders Engels lijkten voornamelijk hun toevlucht te hebben genomen tot beleefdheidsmarkeerder 'please' (75.7%) bij het verzachten van hun verzoeken, terwijl de twee groepen moedertaalsprekers meer gebruik maakten van downtoners, understaters en subjectivizers. De moedertaalsprekers Engels gebruikten behalve 'please' (40.2%) ook veelvuldig *understaters* zoals 'just' (28.4%). De moedertaalsprekers Nederlands maakten bij het verzachten van hun verzoeken veel gebruik van *understaters* (49.4%) zoals 'even' of 'eventjes' en *downtoners* (35.5%) zoals 'misschien', vaak in de combinatie 'misschien even', zoals in: 'Zou je me misschien even willen helpen?'. Opvallend genoeg werd in Nederlandse verzoeken nauwelijks gebruik gemaakt van beleefdheidsmarkeerder 'alsjeblieft / alstublieft' (9.8%), hetgeen lijkt te wijzen op een crosscultureel verschil tussen het Nederlands en het Engels in het gebruik van beleefdheidsmarkeerders.

Tabel 6 Frequentieverdeling lexicale markeringen; alle groepen respondenten

Strategie	ME (N=685)	LE (N=748)	MN (N=1293)	Totaal (N=2726)
1 beleefdheidsmarkeerder	40.2	75.7	9.8	36.0
2 downtoner	6.6	7.0	35.5	20.5
3 understater	28.4	6.0	49.4	31.8
4 subjectivizer	18.7	10.4	4.6	9.4
5 consultative device	6.2	1.1	1.0	2.3
Total	100.0	100.0	100.0	100.0

De moedertaalsprekers Engels verzachtten hun verzoeken relatief vaak met behulp van *subjectivizers*, uitdrukkingen waarmee de spreker zijn of haar houding over inwilliging van het verzoek uitdrukt, zoals 'I wonder if' of 'I don't suppose', zoals in 'I don't suppose you could help me, could you?'. Hoewel ook de leeders Engels *subjectivizers* gebruikten om hun verzoeken te verzachten, gebruikten ze vrijwel uitsluitend de uitdrukking 'I wonder if'.

Samengevat lijkt het erop dat het verzoekgedrag van de drie groepen respondenten sterke overeenkomsten vertoont waar het gaat om de keuze van verzoekstrategieën, maar dat er verschillen geconstateerd kunnen worden in de manier waarop verzoeken

verzacht worden. Zowel de moedertaalsprekers Engels als de moedertaalsprekers Nederlands gebruikten meer verschillende soorten markeringen dan de leerders Engels.

5 Discussie & Conclusie

Zijn Nederlanders die in het Engels communiceren ‘Dutch direct’ te noemen? Op basis van de resultaten van de verzoeken in dit onderzoek kan deze vraag niet bevestigend beantwoord worden. Wanneer we kijken naar de verschillen en overeenkomsten in het gebruik van verzoekstrategieën en verzoekmodificatie door Nederlandse leerders van het Engels, moedertaalsprekers Engels en moedertaalsprekers Nederlands, lijken de overeenkomsten groter dan de verschillen. Uit de analyse van de verzoekstrategieën blijkt dat alle respondenten overwegend gebruik maken van conventioneel indirecte strategieën bij het doen van verzoeken. Zowel de Nederlandse als de Engelse verzoeken (ook die van de leerders) werden voornamelijk geformuleerd met behulp van strategieën waarbij gerefereerd wordt aan de bereidheidsconditie of de mogelijke conditie. Uit eerder onderzoek is gebleken dat met name in het Engels het gebruik van dit type indirecte strategieën sterk geconventionaliseerd is (Blum-Kulka, 1989; Faerch & Kasper, 1989; Trosborg, 1995). Ook in het Nederlands lijken indirecte verzoekstrategieën in hoge mate geconventionaliseerd te zijn. Voor Nederlandse leerders van het Engels betekent deze gedeelde ‘conventionality of means’ (Blum-Kulka, 1989) dat ze bij het formuleren van verzoeken in het Engels gebruik kunnen maken van de pragmatische kennis die ze al hebben ontwikkeld voor hun moedertaal. Of, in Kasper’s (1997) termen, de leerders hebben eigenlijk een ‘free ride’, in de zin dat ze de pragmatische kennis die ze nodig hebben voor de vreemde taal al tot hun beschikking hebben. Op zich is het niet verrassend dat de groep leerders in dit onderzoek in staat was om deze ‘free ride’ te benutten. Het ging hier om een groep redelijk vergevorderde leerders Engels die over voldoende linguïstische middelen beschikken om allerlei verzoeken te formuleren. De leerders lijken over voldoende pragmatische competentie te beschikken om te beseffen welke verzoekstrategieën ze in het Engels kunnen gebruiken.

Toch is ook het Engels van deze gevorderde leerders niet ‘100% perfect’, gezien de verschillen tussen leerders en moedertaalsprekers van het Engels in de manier waarop verzoeken geformuleerd worden. De leerders Engels gebruiken zowel minder markeringen, als minder gevarieerde markeringen dan de moedertaalsprekers Engels. Ook in ander onderzoek is aangetoond dat zelfs vergevorderde leerders maar een beperkt repertoire aan verzoekmarkeringen gebruiken. Bij verzoekmarkeringen gaat het meestal om onopvallende, taalspecifieke middelen die voor leerders moeilijk aan te leren zijn en die bovendien vaak syntactisch complexer zijn in het gebruik dan bijvoorbeeld beleefdheidsmarkeerders zoals ‘please’. Leerders kiezen daarom vaak voor de meest eenvoudige en dus veilige middelen om hun verzoeken te verzachten, zoals bijvoorbeeld beleefdheidsmarkeerders (Faerch & Kasper, 1989; House, 1989). Overigens merkt House (1989) op dat het gebruik van beleefdheidsmarkeerders niet geheel zonder risico is, omdat beleefdheidsmarkeerders zoals het Engelse ‘please’ in combinatie met een hoge mate van conventionele indirectheid, de kracht van een verzoek juist kunnen versterken en dus minder beleefd maken. Het zou dus kunnen zijn dat een te frequent gebruik van ‘please’ door leerders in het Engels als te direct ervaren wordt door moedertaalsprekers Engels.

Een aanvullende verklaring kan mogelijk gevonden worden in crossculturele verschillen tussen het Engels en het Nederlands ten aanzien van de manier waarop verzoeken conventioneel verzacht worden. Het lijkt erop dat Nederlandse verzoeken vaker gemodificeerd worden door de 'belasting' van het verzoek zelf te verkleinen. Meer kenmerkend voor Engelse verzoeken is dat de spreker een pessimistische houding aanneemt ten aanzien van eventuele inwilliging van het verzoek, bijvoorbeeld door het gebruik van ontkenningen of door het gebruik van *subjectivizers*, zoals 'I don't suppose'. Het zou kunnen zijn dat crossculturele verschillen tussen het Nederlands en het Engels met betrekking tot het realiseren van 'gezichtsbescherming' de oorzaak zijn van de door Engelsen gepercipieerde 'Dutch directness'.

In het huidige onderzoek werd gebruik gemaakt van een experimentele productietaak, waarmee geïsoleerde verzoekuitingen werden verzameld voor een beperkt aantal verzoeksituaties. De vraag blijft natuurlijk in hoeverre overeenkomsten en verschillen die in dit onderzoek gesignaleerd werden, ook zullen optreden wanneer leerders Engels daadwerkelijk communiceren met Engelse gesprekspartners. Het verdient daarom aanbeveling om in vervolgstudies gebruik te maken van aanvullende dataverzamelmethodes, zoals rollenspellen, of observationele data, waarbij een vergelijking kan worden gemaakt met verzoeken die geformuleerd worden in interactie met een gesprekspartner (zie bijvoorbeeld: Cohen, 1996; Hudson, Detmer, & Brown, 1995). Vervolgonderzoek zou zich op die manier ook kunnen richten op het verkrijgen van meer inzicht in het effect dat 'afwijkende' verzoekformuleringen van Nederlands leerders van het Engels hebben op Engelse gesprekspartners.

Noten

1. In de analyse werden de directe strategieën (1 t/m 5) samengevoegd tot één categorie; de categorie hints werd niet in de analyse betrokken. Omdat verschillen tussen de middelbare scholieren en studenten niet erg groot waren (alle Cramer's $V < .3$), wordt verder geen onderscheid gemaakt tussen deze groepen respondenten.
2. Een repeated measures analyse liet zien dat de interactie tussen de factoren *taal* en *subgroep* significant was ($F(2, 266) = 5.89; p < .01$). Verschillen tussen de middelbare scholieren en studenten in de drie groepen bleken niet significant (alle p 's $> .05$).

Literatuur

- Blum-Kulka, S. (1989). Playing it safe: The role of conventionality in indirectness. In G. Kasper (Ed.), *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies* (pp. 37-70). Norwood, NJ: Ablex.
- Blum-Kulka, S., House, J. & Kasper, G. (Eds.). (1989). *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood, NJ: Ablex.
- Brown, P. & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, A. (1996). Investigating the production of speech act sets. In J. Neu (Ed.), *Speech acts across cultures* (pp. 21-43). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Edmonson, W. & House, J. (1991). Do learners talk too much? The waffle phenomenon in interlanguage pragmatics. In M. Swain (Ed.), *Foreign/second language pedagogy research* (pp. 273-287). Clevedon, Avon: Multilingual Matters.

- Faerch, C. & Kasper, G. (1989). Internal and external modification in interlanguage request realization. In G. Kasper (Ed.), *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies* (pp. 221-247). Norwood, NJ: Ablex.
- Gass, S. & Neu, J. (Eds.). (1996). *Speech acts across cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hendriks, B. (2002). *More on Dutch English... please? A study of request performance by Dutch native speakers, English native speakers and Dutch learners of English*. Nijmegen: Nijmegen University Press.
- House, J. (1989). Politeness in English and German: The functions of *please* and *bitte*. In G. Kasper (Ed.), *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies* (pp. 96-119). Norwood, NJ: Ablex.
- House, J., & Kasper, G. (1987). Interlanguage pragmatics: Requesting in a foreign language. In R. Schulze (Ed.), *Perspectives on language in performance* (pp. 1250-1288). Tübingen: Gunter Narr.
- Hudson, T., Detmer, E., & Brown, J. (1995). *Developing prototypic measures of cross-cultural pragmatics* (No. Technical Report #7). Honolulu: University of Hawai'i, Second Language Teaching and Curriculum Center.
- Huls, E. (1991). Een landenvergelijkend onderzoek naar de formulering van een verzoek. In R. van Hout & E. Huls (Eds.), *Artikelen van de eerste sociolinguïstische conferentie* (pp. 241-258). Delft: Eburon.
- Kasper, G. (1989). Variation in interlanguage speech act realisation. In L. Selinker (Ed.), *Variation in second language acquisition* (pp. 37-58). Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Kasper, G. (1997). *Can pragmatic competence be taught?* Retrieved 8 December, 2000, from [<http://www.lll.hawaii.edu/nflrc/NetWorks/NW6/>]
- Kasper, G. & Blum-Kulka, S. (Eds.). (1993). *Interlanguage Pragmatics*. New York: Oxford University Press.
- Le Pair, R. (1997). *Verzoekstrategieën in het Spaans: een cross-cultureel en intercultureel perspectief*. Proefschrift. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Leech, G. (1983). *The principles of pragmatics*. London: Longman.
- Pappenheim, D. & Maharaj, N. (1997). *Going Dutch : an easy guide to Dutch business culture for expatriates*. Utrecht: International Books.
- Rintell, E. & Mitchell, C. J. (1989). Studying requests and apologies: An inquiry into method. In G. Kasper (Ed.), *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies* (pp. 248-272). Norwood, NJ: Ablex.
- Rose, K. & Ono, R. (1995). Eliciting speech act data in Japanese: The effect of questionnaire type. *Language Learning*, 45, 191-223.
- Searle, J. (1969). *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. (1975). Indirect speech acts. In J. Morgan (Ed.), *Syntax and Semantics: Speech acts* (Vol. 3, pp. 59-82). New York: Academic Press.
- Searle, J. (1976). A classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5, 1-23.
- Thomas, J. (1983). Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics*, 4, 91-112.
- Trosborg, A. (1995). *Interlanguage pragmatics: Requests, complaints and apologies*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Vossestein, J. (2001). *Dealing with the Dutch*. Amsterdam: KIT Publishers.
- White, C., Boucke, L., & Fried, G. (1995). *The undutchables: An observation of the Netherlands: Its culture and its inhabitants*. Lafayette, CO: White Boucke.

Dutch directness?

Wijst, P. v. d. (1996). *Politeness in requests and negotiations*. Proefschrift Katholieke Universiteit Brabant. Dordrecht: ICG Printing.